

Dr hab. Małgorzata Bereźnicka, prof. UKEN

Kraków, 08 VIII 2025 r.

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet KEN w Krakowie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Klimasz

pod tytułem: „Zachowania sekstingowe w okresie wschodzącej dorosłości – socjopedagogiczna charakterystyka zjawiska”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Ewy Jarosz na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

1. OPINIA OGÓLNA NA TEMAT ROZPRAWY

Rozprawa doktorska autorstwa Małgorzaty Klimasz podejmuje istotną i aktualną problematykę z pogranicza pedagogiki, psychologii i socjologii, dotyczącą sekstingu jako zjawiska występującego w okresie tzw. wschodzącej dorosłości. Praca powstała pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Jarosz i została złożona na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

I OPINIA OGÓLNA NA TEMAT ROZPRAWY

Rozprawa doktorska autorstwa Małgorzaty Klimasz podejmuje istotną i aktualną problematykę z pogranicza pedagogiki, psychologii i socjologii, dotyczącą sekstingu jako zjawiska występującego w okresie tzw. wschodzącej dorosłości. Praca powstała pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Jarosz i została złożona na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Praca ma charakter obszernego opracowania – liczy ponad 400 stron – i składa się z dwóch zasadniczych części: teoretycznej oraz empirycznej. Cechuje ją przejrzysta i logiczna struktura, a także konsekwentny opis realizacji założeń badawczych. Rozprawa obejmuje krótki wstęp (4 strony) oraz

siedem rozdziałów. Część I, teoretyczna, zawiera cztery pierwsze rozdziały (łącznie 103 strony), po których następuje część II, prezentująca socjopedagogiczną charakterystykę badanego zjawiska w oparciu o wyniki badań własnych. W jej ramach Autorka przedstawia kolejno: podstawy metodologiczne badań (dwa rozdziały, 139 stron) oraz analizę i interpretację wyników (cztery rozdziały, 171 stron). W ostatnim rozdziale zawarto wnioski oraz dyskusję uzyskanych rezultatów (34 strony), po którym zamieszczono zakończenie (3 strony), bibliografię (60 stron) oraz spis wykresów, tabel i schematów wraz z aneksem (29 stron). W pracy nie uwzględniono streszczenia w języku polskim ani angielskim.

Seksting stanowi jedno z bardziej aktualnych i złożonych zjawisk współczesnej rzeczywistości społeczno-medialnej. Problematyka ta ma istotne znaczenie nie tylko z punktu widzenia pedagogiki i profilaktyki społecznej, lecz również w kontekście psychologii rozwoju, edukacji seksualnej oraz socjologii młodzieży. W polskiej przestrzeni badawczej temat ten dopiero zyskuje na znaczeniu, co czyni rozprawę Autorki szczególnie ważną, wartościową i potrzebną.

Celem pracy jest dokonanie wielowymiarowej charakterystyki zjawiska sekstingu w grupie wschodzących dorosłych (osób w wieku 18–29 lat), z uwzględnieniem zarówno jego form i motywacji, jak i uwarunkowań psychologicznych, społecznych oraz kulturowych. Dysertacja prezentuje wyraźnie określoną problematykę badawczą, osadzoną w aktualnym dyskursie naukowym, co czyni ją znaczącym głosem w analizie współczesnych form komunikacji i seksualności młodych ludzi.

Autorka przyjmuje socjopedagogiczną perspektywę analizy i opiera swoje rozważania na koncepcji wschodzącej dorosłości (*emerging adulthood*) rozwijanej przez Jeffreya Arnetta, co stanowi rzetelne teoretyczne zaplecze do eksploracji zachowań ryzykownych, tożsamościowych i seksualnych w tym specyficznym etapie życia. W części teoretycznej kompetentnie przedstawiono różnorodne ujęcia i dyskursy funkcjonujące współcześnie wokół problematyki sekstingu, przywołując obszerną i aktualną literaturę przedmiotu. Rozdziały metodologiczne zawierają spójne i przekonujące uzasadnienie przyjętych rozwiązań badawczych. Część empiryczna stanowi uporządkowaną, bogatą analitycznie prezentację materiału badawczego, uzupełnioną licznymi tabelami, wykresami i schematami, co znacząco podnosi jej czytelność i wartość poznawczą.

II SZCZEGÓŁOWA OCENA MERYTORYCZNA POSZCZEGÓLNYCH CZĘŚCI

Wstęp do recenzowanej pracy jest dość pobieżny. Autorka na początku przybliży zjawisko sekstingu, ograniczając się jednak do rozumienia go wyłącznie jako przesyłania zdjęć i wiadomości, pomijając inne formy, takie jak krótkie filmy. Uzasadnia wybór tematu, pisząc, że

„w literaturze przedmiotu zauważalny jest szczególnie niedobór badań dotyczących sekstingu w kontekście wschodzącej dorosłości. Ponadto istnieje potrzeba zrozumienia, w jaki sposób seksting jest postrzegany przez wschodzących dorosłych.” Z pewnością badań tego rodzaju jest niewiele, jednak istnieją i zostały już szeroko opisane. W zakończeniu Wstępu Doktorantka przedstawia strukturę oraz treści poszczególnych części pracy, brakuje natomiast informacji o potencjalnych odbiorcach dysertacji oraz wskazania, w jaki sposób można by wykorzystać uzyskane wyniki badań.

Część I. pt. *Założenia teoretyczne* - obejmuje cztery obszerne rozdziały i stanowi przemyślaną konstrukcję merytoryczną i rzetelne opracowanie literatury przedmiotu z uwzględnieniem szerokiego kontekstu interdyscyplinarnego. Autorka wykazuje się dobrą orientacją w literaturze, zwłaszcza anglojęzycznej, oraz umiejętnością jej krytycznej analizy.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Okres wschodzącej dorosłości – wybrane zagadnienia na tle aktualnego dyskursu naukowego*, rozpoczyna od omówienia teorii rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona. Mimo zaznaczenia, że etapy rozwoju mogą różnić się w zależności od indywidualnych doświadczeń, brakuje choćby przybliżonych przedziałów wiekowych w tabeli — choć Erikson je określał, co zresztą zostało wspomniane w pracy. Następnie Autorka prezentuje koncepcję wschodzącej dorosłości według Jeffreya Arnetta, omawiając jej cechy oraz pojawiającą się krytykę tej teorii.

Rozdział drugi, pt. *Zachowania ryzykowne*, rozpoczyna się od ustaleń definicyjnych, po czym Autorka omawia teorie wyjaśniające podejmowanie takich zachowań, ich typologie, uwarunkowania oraz skutki. Prezentuje również czynniki ryzyka i ochronne, a także koncepcję *resilience*. Ta część została przygotowana rzetelnie i w sposób klarowny. Można rozważyć jedynie wcześniejsze wprowadzenie terminologii związanej z *resilience*, zamiast umieszczania jej dopiero po kilku stronach.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Cyberprzestrzeń i komunikacja w wirtualnej rzeczywistości: przemiany, możliwości i wyzwania*, zawiera charakterystykę wybranych aspektów komunikacji online. We wstępie zamieszczono rys historyczny dotyczący rozwoju Internetu oraz wyjaśnienia terminologiczne. Następnie przedstawiono możliwości i zagrożenia wynikające z korzystania z sieci. Wybór omawianych zagrożeń jest jednak nie do końca jasny. Nie wiadomo, dlaczego opisano np. FOMO, a pominięto inne istotne kwestie, jak pornografia, prostytutka, pedofilia, uzależnienia, cyberstalking, hazard, negatywny wpływ na wiele aspektów zdrowotnych,

zatrącenie kontaktów interpersonalnych, zagrożenia związane z grami komputerowymi etc. Zabrakło jasnych kryteriów doboru tych przykładów.

W dalszej części opisano ciekawe zjawisko efektu odhamowania online i różne formy ryzykownych zachowań w sieci. Następnie Autorka omawia wybrane badania dotyczące uczestnictwa wschodzących dorosłych w cyberprzestrzeni — warto tę część rozbudować, zwłaszcza o analizy krajowych wyników badań, jeśli praca byłaby publikowana.

Po tych potrzebnych wprowadzeniach, tytułowemu zjawisku poświęcono w pełni dopiero rozdział czwarty, pt. *Seksting jako seksualne zachowanie związane z obecnością w cyberprzestrzeni*, który rozpoczęto rozważaniami definicyjnymi, by następnie przejść do różnych typologii zjawiska. W dalszej części Autorka przedstawia wybrane badania dotyczące sekstingu (ogólnie, w tytule nie ma zawężenia do grupy młodych dorosłych), jednak zestawienie to nie stanowi kompleksowego przeglądu literatury. Na zaledwie trzech stronach, poświęconych skali zjawiska, przeważają bardzo pobieżne przykłady z opracowań z USA, jest wzmianka o Wielkiej Brytanii czy Czechach, ale brakuje odniesień do wielu innych krajów, przedostatni dłuższy akapit odnosi się do różnych badań zagranicznych o niejasnym pochodzeniu (nie określono informacji o ich miejscu), zaś kontekst polski — szczególnie istotny — pozostaje słabo uwzględniony. Wydaje się zasadne, by Autorka poszerzyła zakres analizy o wyniki badań nad sekstingiem prowadzonych w różnych krajach, szczególnie w ciągu ostatniej dekady. W literaturze dostępnych jest bowiem wiele wartościowych publikacji, które mogłyby wzbogacić kontekst omawianego zjawiska. Warto wskazać choćby regularnie aktualizowane raporty międzynarodowego projektu EU Kids Online, prezentujące dane dotyczące zachowań online młodzieży, w tym sekstingu, w wielu krajach europejskich. W kontekście polskim nie sposób pominąć badań realizowanych m.in. przez NASK — Państwowy Instytut Badawczy, który publikuje szczegółowe raporty dotyczące zagrożeń cyfrowych i komunikacji młodzieży w internecie, również w aspekcie przesyłania treści intymnych (np. w obszernym raporcie „Nastolatki 3.0” z 2023 roku). Wzbogacony przegląd powinien też zawierać różne, pominięte tu aspekty, biorąc pod uwagę, jak bardzo złożonym zjawiskiem jest seksting, nie tylko wspomniane dalej: motywację i konsekwencję (zjawiska). Przynajmniej podstawowe kwestie, jak płeć, wiek, formy sekstingu, udział bierny lub czynny etc. W kolejnym podrozdziale Autorka odnosi się kolejno do motywacji kierującej młodymi ludźmi podejmującymi omawiane aktywności o charakterze seksualnym. Następnie przechodzi do przybliżenia wpływu społeczeństwa i kultury na funkcjonowanie sekstingu, gdzie owszem,

niekiedy odwołuje się do badań na ten temat, bardziej lub mniej powiązanych z sekstingiem, jednak niewykluczone, że klarowniejsze byłoby oddzielenie tej części i omówienie tych teorii w osobnym podrozdziale. Część mieszcząca się pod enigmatycznym tytułem „Konsekwencje” wydaje się w ogóle nie uzasadniona jako odrębna, ma tylko jedną stronę i zawiera niewiele informacji, zatem treści te dołączyć gdzieś indziej. Z drugiej strony skutków podejmowania takich aktów jest wiele i bywają one bardzo poważne (np. wpis do rejestru przestępców seksualnych, utrata przyszłych szans zawodowych, problemy psychiczne i samobójstwa), bywały opisane zarówno w mediach na całym świecie, jak i w publikacjach naukowych, więc można też rozważyć poszerzenie tej części. Podobne uwagi mam do następnego podrozdziału, dotyczącego sekstingu jako zachowania normatywnego – powinno się go poszerzyć lub uwzględnić np. razem we wspomnianym wcześniej wpływem społeczeństwa i kultury na to zjawisko. Pojawia się też taka refleksja, że podkreślając pozytywny wpływ sekstingu na relacje partnerskie, brakuje dopowiedzenia, co dalej, kiedy te związki się kończą a materiały sekstingowe pozostają i bywają wykorzystane w różny sposób; co tu przeważa...

Omawianą część zamyka podrozdział poświęcony regulacjom prawnym sekstingu w Polsce.

Po rozważaniach teoretycznych następuje **część II**, pt. ***Zjawisko sekstingu – socjopedagogiczna charakterystyka w oparciu o badania własne***. Rozdział pierwszy, zatytułowany *Metodologiczna koncepcja i realizacja badań własnych*, składa się z pięciu podrozdziałów, w którym bardzo szczegółowo i rzetelnie objaśniono zastosowaną metodologię.

Na początku tej części dysertacji przedstawiono główny cel badań, którym jest socjopedagogiczna analiza zjawiska sekstingu wśród osób w wieku 18–29 lat. Autorka starannie wyodrębniła również cele operacyjne, ujmując je w dwóch płaszczyznach: teoretyczno-poznawczej oraz społeczno-praktycznej. Cele teoretyczno-poznawcze koncentrują się na identyfikacji zakresu i charakteru zachowań sekstingowych, analizie charakterystyki osób uczestniczących w tych zachowaniach oraz rozpoznaniu psychologicznych i społecznych uwarunkowań tego zjawiska. Z kolei cele społeczno-praktyczne odnoszą się do możliwości przeciwdziałania negatywnym konsekwencjom sekstingu, rozwijania działań profilaktycznych i edukacyjnych oraz wspierania osób dotkniętych jego skutkami.

Precyzyjnie określono również przedmiot badań – zarówno w ujęciu szerokim (seksting wśród osób będących w okresie wschodzącej dorosłości), jak i wąskim, uwzględniającym m.in. opinie,

doświadczenia oraz wiedzę badanych, a także ich potrzeby i postrzegane możliwości ograniczania negatywnych następstw sekstingu.

Główny problem badawczy sformułowano w pytaniu: Jaki jest charakter oraz uwarunkowania sekstingu wśród osób w okresie wschodzącej dorosłości? Wyodrębniono także szereg problemów szczegółowych, które odnoszą się kolejno do opinii i doświadczeń wschodzących dorosłych mających związek z powszechnością i charakterystyką zachowań sekstingowych, uwarunkowaniami sekstingu oraz wiedzą respondentów. Każdy z problemów został trafnie zoperacjonalizowany, a do pytań weryfikacyjnych sformułowano hipotezy robocze, które pozwalają na systematyczne badanie zależności między zmiennymi. Autorka przeprowadziła badania o charakterze diagnostyczno-eksploracyjnym, co dobrze odpowiada złożoności i częściowo nowemu charakterowi badanego zjawiska. Pytania badawcze zostały sformułowane w sposób klarowny, logicznie powiązany z przyjętymi założeniami teoretycznymi i założeniami metodologicznymi. Ich struktura obejmuje zarówno pytania eksploracyjne (odkrywające nowe aspekty zjawiska), jak i weryfikacyjne (służące sprawdzeniu przewidywanych zależności), co pozwoliło na dogłębną analizę problemu.

W dalszej części rozdziału przedstawiono zmienne i wskaźniki badawcze, określono przyjętą orientację metodologiczną oraz uzasadniono wybór metod, technik i narzędzi badawczych. Autorka zastosowała ilościowe podejście badawcze, wykorzystując metodę sondażu diagnostycznego i sięgając po narzędzia standaryzowane – Skalę Samooceny Rosenberga oraz Skalę Uogólnionej Własnej Skuteczności, jak również narzędzie autorskie – kwestionariusz ankiety dla wschodzących dorosłych, kwestionariusz dotyczący doświadczeń związanych z sekstingiem oraz kwestionariusz dotyczący kultury popularnej.

Zastosowane narzędzia zostały dobrane adekwatnie do celów badania, a ich wykorzystanie poprzedzono szczegółowym opisem. Należy w tym miejscu podkreślić wysoki poziom rzetelności i staranności, z jaką Doktorantka przygotowała część metodologiczną. Poszczególne etapy operacjonalizacji, dobór narzędzi, opis procedury oraz sposób prezentacji uzasadnień świadczą o dużym zaangażowaniu oraz kompetencjach badawczych Autorki.

W dalszej części pracy opisano dobór próby badawczej oraz teren badań. Autorka zaznacza, że zastosowano metodę kuli śnieżnej, co jest uzasadnione w kontekście trudnej dostępności tematu i jego delikatnego charakteru. Niemniej jednak warto byłoby doprecyzować, gdzie dokładnie – w przestrzeni internetowej – zamieszczono początkowo kwestionariusze badawcze (np. jakie portale

społecznościowe, grupy tematyczne, fora, strony uczelni), co pozwoliłoby lepiej ocenić profil i potencjalne ograniczenia doboru próby. Ponadto, w organizacji procesu badawczego brakuje informacji dotyczących ram czasowych realizacji poszczególnych etapów – zarówno przygotowania koncepcji badawczej, konstrukcji narzędzi, jak i zbierania oraz analizy danych. Uzupełnienie tych danych zwiększyłoby przejrzystość metodologiczną rozprawy.

Rozdział drugi, zatytułowany *Zjawisko sekstingu wśród badanych – charakterystyka osób zaangażowanych w zachowania sekstingowe*, zawiera szczegółową prezentację danych demograficznych respondentów. Autorka zaprezentowała kolejno: płeć, wiek (18–29 lat), miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia, sytuację osobistą, długość trwania związku, orientację seksualną oraz stosunek do religii. Dane podstawowe przedstawiono w sposób bardzo przystępny – za pomocą czytelnych wykresów procentowych – natomiast dane bardziej szczegółowe (takie jak liczby bezwzględne czy zależności między zmiennymi, np. korelacje między płcią a innymi cechami) ujęto w zbiorczej tabeli. Ta część pracy jest przejrzysta, rzetelna i nie budzi żadnych zastrzeżeń – zarówno pod względem merytorycznym, jak i graficznym.

W kolejnych rozdziałach zaprezentowano wyniki badań własnych, wraz z ich wnikliwą analizą oraz interpretacją. Część empiryczna została bardzo dobrze przemyślana, zaprojektowana i rzetelnie zrealizowana. Badanie przeprowadzono na licznej próbie młodych dorosłych, z zachowaniem zasad reprezentatywności. Autorka stosuje podejście ilościowe, sięgając po szeroki zestaw narzędzi – zarówno standaryzowanych, jak i autorskich. W analizie wykorzystuje metody statystyczne, odpowiednio dobrane do charakteru zmiennych oraz celów badania: test chi-kwadrat (χ^2), służący do sprawdzania zależności między dwiema zmiennymi jakościowymi (tu pod uwagę brano płeć), eksploracyjną analizę czynnikową (EAC), używaną do odkrywania ukrytych struktur (czyli „czynników”) w zbiorze danych oraz analizę korelacji r Pearsona służącą do badania siły i kierunku związku. Prezentacja wyników została starannie opracowana – dominują czytelne tabele, uzupełnione wykresami oraz schematami, co znacząco ułatwia przyswajanie i interpretację danych.

Rozdział trzeci pt. *Charakterystyka zachowań sekstingowych wśród badanych* odnosi się do pierwszego szczegółowego problemu badawczego. Na wstępie przedstawiono informacje dotyczące częstotliwości zachowań sekstingowych podejmowanych przez respondentów. Uwzględniono tu takie działania, jak: wysyłanie materiałów o charakterze seksualnym, prośenie

o ich przesłanie, doświadczanie próśb o ich udostępnienie, odmowa wysyłki, otrzymywanie niechcianych treści oraz wymiana tego typu materiałów.

Na uwagę zasługuje fakt, że w analizie uwzględniono wiele zmiennych, co znacząco wzbogaca obraz badanego zjawiska. Autorka wyodrębniła odbiorców zachowań sekstingowych, rozróżniając: partnerów/partnerki, znajomych z życia codziennego oraz osoby poznane wyłącznie w Internecie. Jeśli chodzi o formy sekstingu, wskazano na wiadomości tekstowe, zdjęcia i filmy ukazujące osobę w bieliźnie, nagie zdjęcia i filmy, a także publikacje materiałów w przestrzeni publicznej (np. w mediach społecznościowych). Warto zasugerować doprecyzowanie języka w tym fragmencie – określenia „filmy w bieliźnie” oraz „nagie zdjęcia/filmy” mogą być mylące; należałoby raczej wskazać, że chodzi o materiały przedstawiające osoby w bieliźnie lub nago. Ponadto warto rozważyć rozbięcie kategorii „nagie zdjęcia/filmy”, ponieważ mają one różną wagę i mogą nieść odmienne konsekwencje.

W kolejnym podrozdziale Autorka omawia – jak sama wskazuje – „doświadczenia respondentów związane z sekstingiem”. Należy jednak zauważyć, że zawartość tej części pokrywa się w znacznym stopniu z wcześniej przedstawionymi wynikami dotyczącymi częstotliwości występowania omawianych zachowań, jedynie wzbogacona jest o dodatkowe dane statystyczne. Określenie „doświadczenia” w tytule podrozdziału może wprowadzać w błąd, sugerując omówienie innych, bardziej jakościowych aspektów. Z tego względu warto rozważyć zmianę tytułu podrozdziału na bardziej precyzyjny, np. „Rozkład i korelaty częstotliwości zachowań sekstingowych”.

Rozdział czwarty, zatytułowany *Uwarunkowania sekstingu w świetle doświadczeń, relacji oraz opinii badanych*, odnosi się do drugiego szczegółowego problemu badawczego i zawiera analizę korelacji pomiędzy zaangażowaniem w seksting a: wiekiem, płcią, religijnością, oceną relacji rodzinnych, oceną relacji z rówieśnikami, podejmowaniem zachowań ryzykownych, obecnością badanych w cyberprzestrzeni, percepcją kultury jako zseksualizowanej, czerpaniem inspiracji z mediów, samooceną, poczuciem własnej skuteczności. W każdym z tych przypadków brano pod uwagę trzy podstawowe kategorie: seksting w stosunku do osób niebędących partnerem/partnerką, seksting w stosunku do partnerów/partnerek oraz seksting niechciany, natomiast tylko w przypadku wieku odróżniono również istotne w swym znaczeniu wysyłanie i otrzymywanie takich treści. Analiza przedstawiona w tym rozdziale jest rzetelna, interesująca i oparta na wyraźnych konkluzjach. Autorka umiejętnie łączy dane ilościowe z próbą ich

interpretacji w świetle szerszego kontekstu społeczno-kulturowego, co stanowi duży atut tej części rozprawy.

Rozdział piąty, zatytułowany *Zjawisko sekstingu w opiniach badanych*, odnosi się do trzeciego szczegółowego problemu badawczego. Autorka prezentuje w nim dane dotyczące motywacji osób uczestniczących w sekstingu, następstw tego typu aktywności (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych), a także wskazywanych przez respondentów podmiotów pomocowych, do których zwróciliby się w przypadku trudności. Zabrakło natomiast odniesienia do różnic w postrzeganiu sekstingu między kobietami a mężczyznami (pytanie operacyjne nr 5), które zostało omówione dopiero w rozdziale szóstym. Taki zabieg budzi pewne wątpliwości, ponieważ zaburza spójność strukturalną pracy, pierwotnie podporządkowaną poszczególnym problemom badawczym. Tym bardziej że zarówno rozdział piąty, jak i szósty są zdecydowanie krótsze niż poprzednie i spokojnie można było zachować pierwotny układ treści. Jeśli jednak Autorka zdecydowała się na przesunięcie tego fragmentu do osobnego rozdziału, warto było to czytelnie uzasadnić – np. odrębnością przyjętego sposobu analizy porównawczej.

Rozdział szósty, pt. *Analiza porównawcza opinii kobiet i mężczyzn na temat wybranych aspektów sekstingu*, stanowi uzupełnienie wcześniej przedstawionych wyników i koncentruje się na różnicach między odpowiedziami kobiet i mężczyzn w kilku istotnych obszarach dotyczących: grup: nadawców i odbiorców materiałów sekstingowych, typów adresatów, przypisywania określonych zachowań sekstingowych kobietom/mężczyznom, oceny różnych twierdzeń o sekstingu oraz podmiotów, u których respondenci szukaliby pomocy w przypadku rozpowszechnienia zdjęć przedstawiających ich nago. Analiza jest przejrzysta, rzeczowa i prowadzona w sposób czytelny. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach, Autorka dodała podsumowanie, które syntetyzuje najważniejsze obserwacje i wnioski. Ten fragment pracy również świadczy o dobrej organizacji materiału oraz refleksyjnym podejściu do zebranego materiału empirycznego.

Podsumowując część empiryczną rozprawy, należy z uznaniem podkreślić, że podejście badawcze Autorki cechują rzetelność, przejrzystość i wysoki poziom kompetencji metodologicznych. Nie stwierdzono błędów logicznych, niespójności w opisie zastosowanych narzędzi badawczych ani luk w zakresie procedur analizy danych. Całość analiz została przeprowadzona w sposób uporządkowany, trafnie dobrano metody, a wnioski wynikające z poszczególnych etapów badań są klarowne i rzeczowo uzasadnione.

Rozdział siódmy, zatytułowany *Wnioski i dyskusja wyników*, stanowi podsumowanie całości pracy. Autorka przypomina w nim postawione wcześniej problemy badawcze, a następnie konsekwentnie się do nich odnosi, weryfikując również hipotezy robocze. Ta część opracowania jest merytorycznie poprawna, choć niektóre decyzje edytorskie budzą wątpliwości. Nie do końca zrozumiałe jest np. pominięcie pytania operacyjnego PS1.1 – jeśli miało ono charakter wtórny lub zostało wcześniej omówione, warto byłoby to jasno zaznaczyć, aby uniknąć wrażenia niekonsekwencji. Również łączenie pytań PS1.2–PS1.4 w jednej analizie, przy jednoczesnym odrębnym potraktowaniu PS1.5 i PS1.6, wydaje się zabiegiem nielogicznym i wymaga doprecyzowania lub wyjaśnienia. Z drobniejszych usterek – zauważalne są błędy w zakresie zapisu skrótu „wg” (powinno być bez kropki), który wielokrotnie pojawia w tej części, co – przy dużej i pogrubionej czcionce – rzuca się w oczy i zaburza estetykę zapisu. W drugiej części tego rozdziału Autorka stosuje liczne wytłuszczenia, których wcześniej nie było – zapewne w celu podkreślenia weryfikacji hipotez, jednak przydałaby się tu większa konsekwencja edytorska: skoro wcześniejsze fragmenty nie zawierały takich wyróżnień, ich nagłe wprowadzenie w ostatnim rozdziale może być odebrane jako zaburzające spójność stylistyczną. Są to jednak kwestie drugorzędne, ponieważ - jak już wcześniej zaznaczyłam — cała część empiryczna zasługuje na uznanie: jest rzetelnie opracowana, bogata w dane i zawiera wiele interesujących, a zarazem użytecznych wniosków. Mogą one stanowić wartościową podstawę dla dalszych analiz, zarówno na poziomie naukowym, jak i praktycznym.

Na osobne docenienie zasługują także dwie ostatnie części rozdziału siódmego, dotyczące implikacji praktycznych – choć warto byłoby uzupełnić niektóre z nich o bardziej konkretne, autorskie propozycje działań (część z nich jest dość ogólna) oraz ograniczeń badania wynikające m.in. z charakteru zjawiska, jakim jest seksting, a więc tematu trudnego, wrażliwego i osadzonego w sferze prywatnej, a nawet intymnej. Tego rodzaju samoświadomość badawczą należy ocenić pozytywnie.

W zakończeniu Autorka krótko podsumowuje wyniki badań, jednak nie zdecydowała się odnieść wprost do celów pracy ani do głównego problemu badawczego. Warto byłoby doprecyzować, czy założone cele zostały osiągnięte, oraz explicite odnieść się do głównych tez i problemów badawczych, co wzmocniłoby spójność i domknięcie konstrukcji rozprawy. Podkreślona została natomiast potrzeba kontynuacji badań oraz znaczenie edukacji seksualnej i rozumienia szerszego kontekstu technologicznego i społecznego. Są to postulaty trafne i istotne,

jednak formułowane są dość ogólnie — przydałyby się konkretne wskazówki: kto, w jakich obszarach, przy pomocy jakich działań mógłby skutecznie minimalizować ryzyko związane z omawianym zjawiskiem. Autorskie propozycje w tym zakresie z pewnością wzbogaciłyby końcowe refleksje i zwiększyły wartość praktyczną pracy.

Autorka ukazuje seksting jako zjawisko ambiwalentne, niosące zarówno potencjalne zagrożenia, jak i możliwe korzyści. Słusznie dostrzega konieczność jego odtabuizowania oraz uwzględnienia pozytywnych aspektów — wskazując, że może on stanowić element świadomej ekspresji seksualnej oraz wspierać rozwój interpersonalny. W tym miejscu pojawia się jednak pytanie: czy rzeczywiście istnieje forma sekstingu, którą można jednoznacznie określić jako „bezpieczną i świadomą”? To podejście jest niewątpliwie nowatorskie, ale zarazem dyskusyjne, wymagające dalszej pogłębionej analizy, zwłaszcza w kontekście psychologicznym i społecznym.

Na poziomie strukturalnym praca jest poprawnie skonstruowana, a zaproponowane w niniejszej recenzji uwagi mają charakter szczegółowy i nie wpływają na ogólną ocenę wartości rozprawy. Pod względem redakcyjnym opracowanie cechuje się starannością — Autorka posługuje się poprawną i precyzyjną polszczyzną, styl jest naukowy, a jednocześnie komunikatywny. Układ graficzny tabel, wykresów i przypisów spełnia standardy pracy akademickiej. Zdarzają się drobne potknięcia językowe i stylistyczne, o części z nich wspomniano wcześniej. Przykładowo, w języku polskim nie funkcjonuje oficjalnie rzeczownik „seksy” (jako odpowiednik ang. *sexts*) — jest to zapożyczenie potoczne, które nie znajduje jeszcze potwierdzenia w słownikach języka ogólnego. W tekstach naukowych warto zastępować takie określenia bardziej precyzyjnymi i neutralnymi wyrażeniami, np. „wiadomości o treści erotycznej/seksualnej/intymnej”, „materiały wizualne o charakterze erotycznym” itp. Podobnie, często używane określenie „seksowne wiadomości” wydaje się potoczne i nacechowane emocjonalnie — może sugerować subiektywną ocenę atrakcyjności, a nie neutralny opis treści, dlatego warto je zastąpić bardziej adekwatnymi sformułowaniami.

Autorka wykazuje się dobrą orientacją w literaturze przedmiotu, korzystając z szerokiego spektrum źródeł polsko- i anglojęzycznych. Na uwagę zasługuje umiejętność ich krytycznej analizy oraz syntezy różnorodnych ujęć teoretycznych w spójną i logiczną narrację. Bibliografia jest obszerna (choć brak numeracji utrudnia dokładne określenie liczby pozycji), aktualna i tematycznie adekwatna. Niemniej jednak, jej objętość — aż 60 stron — też w wyniku stosowania dużej czcionki i odstępów między pozycjami, utrudnia szybkie wyszukiwanie źródeł,

szczególnie w kontekście braku przypisów dolnych. Dodatkowo wskazane byłoby pogrupowanie literatury według rodzaju (np. monografie, artykuły naukowe, źródła internetowe), co zwiększyłoby jej przejrzystość.

Zaskakiwać może nieobecność niektórych polskich pozycji książkowych poświęconych sekstingowi — na przykład monografii *Seksting. Wiedza, doświadczenia i opinie młodzieży* (M. Bereźnicka, J. Rokitowska, 2021), która wnosi istotny wkład w rodzimą refleksję teoretyczną i empiryczną na temat tego zjawiska. Jest to istotne przeoczenie, zważywszy na pionierski charakter wspomnianej publikacji w tym obszarze na gruncie polskiej pedagogiki.

Sposób przywoływania literatury wymaga miejscami uporządkowania — informacje bibliograficzne w nawiasach są rozmieszczane nierównomiernie (raz na początku, raz w środku, raz na końcu akapitu), brakuje konsekwencji w umieszczaniu numerów stron, co utrudnia weryfikację cytowanych treści i sprawia wrażenie chaosu, zwłaszcza gdy niektóre akapity ciągną się przez ponad stronę, a dodatkowo trudno odróżnić treści przywoływane przez Autorkę od jej komentarza własnego. Rzadko pojawiają się cytaty dosłowne — gdy już się pojawiają, należy zwrócić uwagę na to, by nie łączyć jednocześnie cudzysłowu i kursywy, gdyż stosuje się tylko jedno z tych rozwiązań.

III WNIOSKI I KONKLUZJA KOŃCOWA

Pani mgr Małgorzata Klimasz podjęła w swojej rozprawie doktorskiej ważny społecznie i poznawczo aktualny temat, jakim jest seksting — zjawisko wciąż słabo rozpoznane w literaturze pedagogicznej, a zarazem złożone i dynamiczne. Recenzowana dysertacja ma istotną wartość poznawczą, nie tylko z uwagi na zakres i jakość przeprowadzonych badań, ale również ze względu na wnikliwą analizę teoretyczną oraz próbę usytuowania zjawiska w szerszym kontekście kulturowym i społecznym.

Wskazane powyżej uwagi mają charakter uzupełniający i nie wpływają na ogólną, pozytywną ocenę rozprawy. Stanowią raczej materiał do ewentualnych przemyśleń, szczególnie w kontekście ewentualnej publikacji książkowej lub artykułów naukowych.

Praca cechuje się wysokim poziomem merytorycznym i metodologicznym, jest logiczna, spójna i starannie opracowana. Autorka wykazuje dojrzałość naukową, potrafi samodzielnie i trafnie identyfikować problemy badawcze, a następnie w sposób kompetentny je analizować i interpretować. Opracowanie jest przejrzyste, bogate w dane i wartościowe poznawczo.

Na szczególne uznanie zasługują:

- podjęcie aktualnej i społecznie istotnej problematyki,
- solidne osadzenie pracy w literaturze przedmiotu,
- kompleksowa analiza zjawiska na gruncie badań ilościowych,
- precyzyjne zaprojektowanie i zastosowanie narzędzi badawczych,
- świadomość ograniczeń badania oraz wskazanie możliwych kierunków dalszych poszukiwań naukowych,
- kompetentna prezentacja i interpretacja wyników.

Rozprawa spełnia wszystkie wymagania stawiane dysertacjom doktorskim: jest samodzielna, oryginalna, oparta na rzetelnym warsztacie metodologicznym, starannie udokumentowana i wpisana w aktualny stan badań, także interdyscyplinarnych. Wnosi nowe treści do dorobku pedagogiki, a jej ustalenia mają także potencjał aplikacyjny — zarówno w kontekście edukacji, jak i działań profilaktycznych.

Na tej podstawie z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie pracy do publicznej obrony oraz o nadanie Małgorzacie Klimasz stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Uwzględniając wszystkie aspekty opiniowanej pracy stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji dysertacja mgr Małgorzaty Klimasz stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego problemu naukowego oraz w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim określonym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.) i wnoszę o dopuszczenie Autorki do końcowych etapów przewodu doktorskiego.

Małgorzata Bereźnicka

